

váním stimulace. V šesté části knihy je podán přehled dosud identifikovaných obranných mechanismů: anulování, disociace, fantazie, idealizace, identifikace, inkorporace, internalizace, introjekce, izolace, kompenzace, konverze, odvracení (odklonu), projekce, přemístění, racionalizace, záminkové reakce (reaction formation, „reakcje upozorowana“), regrese, sublimace, substituce, symbolizace, náhrady a popření. Řada těchto mechanismů nebyla v naší literatuře dosud vůbec uvedena. Klíčová sedmá část knihy odpovídá na otázku, čím jsou obranné mechanismy. Další pojednává o emocionálních a kognitivních determinantách těchto mechanismů, zejména o úzkosti a roli „já“. V další části knihy jsou rozebírány různé teorie, vysvětlující činnost obranných mechanismů, zejména psychoanalytické. Předposlední část je věnována efektům činnosti a poslední měření obranných mechanismů a metodologickým problémům, spojeným s jejich výzkumem.

Autorka sama chápe obranné mechanismy jako operace fungující primárně na kognitivní úrovni, ale funkcionální hledisko k jejich vysvětlení nestačí: je třeba brát v úvahu nejen funkci daného chování, ale i jeho strukturu a determinanty. Lidé nacházejí se v situacích subjektivně obtížných (neurotických) mají tendenci, jak je potvrzeno empiricky, k ochraně já a ta je záležitostí obranných mechanismů, které jsou aktivovány ohrožením já, nebo objektů vztahujících se k já. Nicméně sám koncept obrany já je složitý — je to obrana toho, co subjekt ví sám o sobě, tj. struktury já, nebo jde o ochranu osobnosti jako celku? Sama obrana já může probíhat na různých úrovních a může být realizována různě strukturovaným chováním. Rozhodující jsou tu však procesy odběru a zpracování informací, neboť „behaviorální akty plní obrannou funkci proto, že mají určitý význam... a zahrnují větší či menší stupeň deformace jak vnitřní, tak i vnější skutečnosti“ (str. 197 a násl.); jsou to motivované deformace průběhu kognitivních procesů.

Studium obranných mechanismů je klíčovým aspektem klinické praxe, ať už psychotherapeutické či psychodiagnostické. Proto studium recenzované knihy je velmi cenné pro hlubší pochopení této praxe. Kniha sama k tomuto pochopení podstatně přispívá. *M. Nakonečný*

J. Křivohlavý

VÁŽNĚ NEMOCNÝ MEZI NÁMI

Praha, Avicenum 1989

K nejtěžším životním zátěžím patří těžké onemocnění člověka nám blízkého. Pro nemocného znamená nesmírnou pomoc ten, „který stojí blízko něho“. Tito lidé nemají snadnou úlohu. Často nerozumí, co se s blízkým člověkem, který je vážně nemocen, děje. V čem a jak mu pomoci, jak s ním mohou rozmlouvat apod. Můžeme říci, že tato kniha je napsaná pro nás, pro všechny.

Je v ní věnována pozornost třem důležitým oblastem:

- Jak pacient prožívá první dobu nemoci
- Zvládání obtíží pacienta
- Rozhovory s pacienty

Autor načrtl plastický obraz změn v myšlení, citění, postojích člověka, který vážně onemocněl. Vychází přitom ze zdrojů těchto změn, které také blíže rozebírá. Poukazuje na chyby v jednání s pacientem, ale i na možnosti jak na to. Nemocný člověk potřebuje cítit skutečný zájem těch druhých o svou osobu. Jinak v podstatě ztrácí smysl, cíl, života. Jen opravdová blízkost jiných mu může pomoci nalézt nové náplně života s ohledem na jeho nemoc.

Každý pacient reaguje na svůj stav do určité míry odlišně. Záleží na vnitřních a vnějších činitelích. I zde lze však postihnout všeobecnou zákonitost. Jejich fázím je věnována přiměřená pozornost:

- nulová fáze (rodí se povědomí nemoci)
- výkřik (úděs, překvapení, vzestup negat. emocí až šok)
- popírání
- vtíravé myšlenky
- vyrovnávání se s nemocí (nejdůležitější fáze)
- smíření (nalézání vztahu, který pacientovi dává vnitřní sílu dívat se na sebe sama).

Každý pacient nemusí projít všemi fázemi, někdy ustrne v určitém stadiu, event. se k některému vrací apod. Proto považujeme za velice přínosné statě týkající se strachu, bolesti, které mnohé vysvětlují.

V další části se autor zaměřuje na možnosti volby a rozhodování pacienta jak se vypořádat s danou situací, a to v pozitivním i negativním smyslu. Značně inspirujícím je přehled poznatků, osobních zkušeností N. A. Fioreho ohledně

námětů „jak kráčet k úzdravě“. Jsou zde předloženy v tzv. 10 krocích k úzdravě. Velice povzbudivá je stěžejní myšlenka, že v podstatě každý pacient může stále na sobě pracovat, rozvíjet svou osobnost i v podmínkách omezených svou nemocí.

Každý z těch, co jsou v blízkosti nemocných, mohou použít ten nejjednodušší, přitom i jeden z neúčinnějších prostředků lidské komunikace — rozhovor. Specifikace rozhovoru s nemocným ve smyslu jako naslouchat, jak s pacientem mluvit, jak zahánět sklíčenost, smutek, lítost, je věnována poslední kapitola.

Autor má snahu srozumitelně přiblížit dané problémy co nejširší vrstvě čtenářů. Proto používá mnoho přirovnání z rozmanitých oblastí lidské činnosti, vysvětluje odborné termíny. Práce je svým zaměřením vysoce humanistická. Zdůrazňuje několik zásadních myšlenek:

— člověk může být člověku „lékem“, oporou a nadějí;

— abychom mohli pacientovi pomoci, musíme nejdříve pochopit, co se s ním děje;

— můžeme se naučit využívat „lidských možností“ v pomoci nemocnému.

V celé knize se promítají praktické zkušenosti autora i jeho chápající přístup k nemocným lidem. Když jsme v úvodu napsali, že kniha je určena nám všem, vyznělo to ve smyslu — pro nás, co stojíme při lidech nám blízkých, kteří jsou vážně nemocní. Je nutno si ale uvědomit, že také můžeme onemocnět, a proto je potřebné říci, že tato práce je přínosem i pro samotné pacienty. Vždyť méně vzbuzuje strach to, co je nám vysvětleno, poznání toho, co se s námi děje a zejména, což zdůrazňujeme, předložené možnosti, jak se s tímto nelehkým údělem vypořádat. Tuto knihu můžeme zařadit mezi ty, které nám mohou hodně dát.

J. Králová

J. Marhounová

ZIVOT JAKO ŠTAFETA

Praha, Práce 1988

Jsou knihy lehké a knihy těžké. Těžké mohou být z různého důvodu. Mohou jimi být např. z toho důvodu, že je tam mnoho věcných údajů a souvislost mezi nimi je těžko postřehnutelná. V tomto smyslu „těžkou“ recenzovaná kniha není, i když je v ní celkem 44 kauzistik manželských a rodinných problémů. Kniha může ztěžknout i jinak — např. závažností, svou lidskou, etickou hodnotou, tj.

tím, oč jí jde, a jak se snaží o to, aby opravdové hodnoty byly čtenáři přiblíženy. V tomto smyslu je recenzovaná kniha opravdu nelehkou. V jistém smyslu má „cenu zlata“.

Kniha je rozdělena do 5 částí. V první jsou uvedeny problémy před vstupem do manželství, otázky — dříve bychom řekli — snoubenců. Ve druhé jsou těžkosti mladých manželství. Třetí kapitola je věnována manželským trojúhelníkům. Čtvrtá rodinám s jedním členem alkoholikem. Pátá rodina s jedním členem psychopatem — člověkem, který je v určitém smyslu „jiný“.

V každé kapitole je uvedeno několik (7 až 11) příběhů z autorčiny praxe — v manželské a předmanželské poradně a v psychologickém oddělení na psychiatrii — obvykle z praxe v Severočeském kraji. Po uvedení krátkého nastínění problému v dané rodině, jakémusi „obrázku“, jak to tam vypadá, následuje psychologické rozvažování, rozebírání a prodiskutování situace. Hledá se nejen, v čem je zdroj ušnutí od normálu v daném případě, ale zároveň se i naznačuje, jak asi by se takováto obtíž v manželství či rodině dala léčit. V řadě případů se ukazuje, jak ta která forma psychoterapie byla skutečně úspěšná. Jsou tam též uvedeny případy, kdy tomu tak nebylo. I v tom je znát autorčinu snahu o pravdivé podání toho, co psychoterapie může, i toho, co se jí změnit prostě nedá. Díky za ní.

Celou knihou jako čerevená nit či základní tónina se nese autorčino přesvědčení, vyjádřené mimo jiné i titulem knihy, že rodiče předávají svým dětem mnohé. Nejen věci a finanční hodnoty. Nejen geneticky podmíněné tendence, ale i dětmi „odkoukané“ způsoby řešení mezilidských konfliktů a rozhodování na křižovatkách života. Celá kniha je plná dokladů o tom, že tomu tak je v negativním smyslu slova. To, co je v daném případě překážkou dorozumění, kamenem úrazu či sváru atp., je častokrát to, co děti ve svém mládí „okoukaly“ či prožily doma, a pak, když samy dorostly do věku, že se samy oženily či vdaly, aplikují bez rozmyšlení a zvažování — prostě automaticky. A rozbíjí tím své manželství či rodinu stejně, jako je rozbíjeli předtím jejich rodiče. Čtenář si při čtení povzdychne nad tím množstvím negativních příkladů. Nutí se při tom věřit, že tomu tak je i v kladném smyslu slova,